

(Priekšvārds pēcvārda vietā)

Mans darbs ir pabeigts. Esmu aprakstījis 1909. gada rudens notikumus, to traģisko gadījumu virteni, ar kuriem es tik savādā kārtā biju saistīts. Viss, ko esmu uzrakstījis, ir tīra patiesība. Neko neesmu izlaidis, arī noklusējis ne – kāpēc lai es to būtu darījis? Man nav pamata kaut ko slēpt. Rakstīdams es atklāju, ka manā atmiņā dzīvi un skaidri ir saglabājies milzums dažādu sikumu – daļa no tiem pavisam nesvarīgi: sarunas, nenozīmīgi ikdienas atgadījumi; taču laikposms, kurā tas viss notika, manā atmiņā ir izstiepies garumā. Vēl tagad man šķiet, ka tās bija vairākas nedēļas. Taču es maldos. Dienu un datumu, kad doktors Gorskis mani paņēma līdzī uz Bišofu villu piedalīties kvarteta muzicēšanā, es atceros precīzi – 1909. gada 26. septembris, svētdiena. Tās dienas notikumus vēl tagad redzu acu priekšā: ar rīta pastu bija pienākusi vēstule no Norvēģijas; mēģinādams saburtot, kas rakstīts uz zīmoga, es atcerējos studenti, kura reiz pārbraucienā pār Stavangeras fjordu bija mana kaimiņiene. Toreiz viņa solīja man at- rakstīt. Es atvēru aploksni, taču tajā atradās vien prospekts, kas reklamēja viesnīcu ziemas sporta cienītājiem Hardangerfjorda krastā. Vilsanās. Vēlāk es devos uz paukošanās klubu, pa ceļam, Floriani ielā, mani pārsteidza lietus gāze, es iegāju kāda nama vārtos un at- klāju vecu, aizaugušu dārzu ar barokālu strūklaku, tur mani uzrunāja kāda veca dāma un jautāja, vai namā nedzīvojot modiste, vārdā Krei- cere. To es atceros tik spilgti, it kā tas būtu noticis vēl vakar. Pēc tam lietus mitējās, un laiks atkal bija jauks. Diena ar maigu vējiņu un dzidrām debesīm bez neviena mākonīša – tāds man palicis atmiņā 1909. gada 26. septembris.

Dienvīdū es kopā ar diviem pulka biedriem pusdienoju dārza res- torānā. Rīta avīzes izlasīju tikai pēc maltītes. Tajās bija rakstīts par

situāciju Balkānos un jaunturku politiku – brīnums, ka es to visu vēl atceros. Kāds ievadraksts apsprieda Anglijas karaļa vizīti, kāds cits bija pievērsies turku sultāna plāniem. «Abdula Hamīda nogaidošā pozīcija» stāvēja iespiests treknēm burtiem pašā lapas augšā. Dienas notikumu hronika ziņoja par sīkiem faktiem Šefketpašā un Niacibaja biogrāfijās – vai gan tagad kāds vēl atceras šos vārdus? Ziemeļrietumu dzelzceļa stacijā naktī izcēlies ugunsgrēks – «iznīcināti milzīgi malkas krājumi», rakstīja avīze. Kāda akadēmiska biedrība ziņoja par Bihnera «Dantona» uzvedumu, operā izrādīs «Dievu mijkrēsli», Hāgena lomā viesmākslinieks no Breslavas. Mākslas galerijā izstādītas Jāna Toropa un Lovisa Korinta gleznas, un visa pilsēta steidz tās apbrīnot. Kaut kur, ja nemaldos, Pēterburgā, notika streiki un strādnieku nemieri, Zalcburga piedzīvojusi ielaušanos baznīcā, un no Romas ziņoja par trokšņainām scēnām parlamentā. Pavisam sīkā drukā iespiestu, es uzgāju ziņu par Bergšteina bankas sabrukumu. Tas mani nepārsteidza, es biju jutis bankas kraha tuvošanos un laikus izņēmis savus noguldījumus. Atcerējos kādu paziņu, aktieri Eigenu Bišofu, kas, tāpat kā es, savu īpašumu bija uzticējis šai bankai. Vajadzēja viņu brīdināt, galvā pazibēja doma. Bet vai viņš man būtu ticējis? Viņš allaž ir uzskatījis, ka mana informācija ir kļūdaina. Kāpēc jaukties svešās darīšanās? Tajā pašā mirklī es atcerējos sarunu ar galma teātru intendantu, kas notika pirms dažām dienām. Bijām aizrunājušies līdz Eigenam Bišofam – «Vīrs noveco, diemžēl, bet es tur neko nevaru līdzēt», bija sacījis intendants un izmetis pāris piezīmju par jauno maiņu, kas drūzmējas ap teātriem. Toreiz man palika iespaids, ka Eigenam Bišofam ir maz izredžu uz līguma pagarinājumu. Un vajadzēja arī notikt tai nelaimei ar Bergšteinu un Cie.

To visu es atceros. Tik skaidri man iespiedies prātā 1909. gada 26. septembris. Tāpēc galīgi nespēju saprast, kāpēc tā diena, kad mēs trijātā pārkāpām pār mājas sliekšni Dominikāņu bastionā, manā atmiņā bija pārcēlusies uz oktobra vidu. Varbūt mani maldinājušas vītušas kastaņu lapas uz dārza grantētajiem celiņiem, nobriedušās vīn-

ogas, ko pārdevēji piedāvāja uz ielu stūriem, un pirmā rudens salna – varbūt mani maldinājis viss ar šo dienu saistītais neapzināto atmiņu kopums; droši vien tā arī ir. Diena, kad viss izšķīrās, patiesībā bija 30. septembris, to es secināju pēc piezīmēm, kas man vēl no tā laika saglabājušās.

Traģiskajam murgam tika ļauta vaļa no 26. līdz 30. septembrim, tātad tas vilkās ne ilgāk kā piecas dienas. Piecas dienas ilga dēkainās medības, dzišanās pakaļ neredzamam ienaidniekam, kam nebija ne miesas, ne asiņu, kas patiesībā bija baigs aizgājušo gadsimteņu spoks. Mēs uzgājām asiņainas pēdas un sekojām pa tām. Mēmi vērās laika vārti. Nevienam no mums nebija nojausmas, kurp ved šis ceļš, un vēl šodien manī dzīva ir sajūta, ka mēs ar lielām pūlēm, solīti pa solītim, taustāmies uz priekšu pa garu, tumšu eju, kuras galā mūs gaida briesmonis ar sitenam paceltu vāli... Vāle triecas lejā, vienreiz, otrreiz, trešoreiz, tās pēdējais sitiens ķer mani, un es būtu pagalam, būtu dalījis Eigenu Bišofa un Zolgrūba baido likteni, ja vien pēdējā mirklī veikls tvēriens nebūtu mani ierāvis atpakaļ dzīvē.

Diezin cik upuru asinīm noplūdušais briesmonis atradis savā ceļā cauri gadsimtu ērkšķainajam biezoknim, gājienā cauri laikmetiem un zemēm? Uz dažu labu nebūtībā nogrimušu likteni es tagad skatos citām acīm nekā iepriekš. Grāmatas vāka iekšpusē starp agrāko īpašnieku vārdiem es atklāju daļēji izdzisušu parakstu. Vai es nekļūdiļos, to burtodams? Vai tiešām arī Heinrihs fon Kleists? Nē, nav jēgas meklēt un minēt, un traucēt mirušo dižgaru mieru. Šos tēlus slēpj miglas vāli. Pagātne ir mēma. Nekad mums nesagaidīt atbildi no tumsas.

Nekas nav pagājis, nē, nekas nav nogrimis aizmirstībā, no dziļumu dzilēm uzpeld tēli un neliek man mieru naktī un gaišā dienā – patlaban gan, paldies Dievam, tie ir blāvi un ēnām līdzīgi, radot vien netveramas nojausmas par tiem. Tā guļ, mana smadzeņu šūniņa, taču miegs vēl nav gana dziļš. Reizēm mani sagrābj pēkšņas bailes un liek steigties pie loga, un man ir tāda sajūta, it kā tur augšā, pāri debesīm milzu vilņiem šalkdama, veltos briesmīgā gaisma, un es nespēju

noticēt, ka man virs galvas stāv saule, ietīta sudraba dūmakā, tai apkārt drūzmējas purpursarkani mākoņi vai arī tā spīd pavisam vientuļa bezgalīgajā debesu zilgmē, un man visapkārt, lai kurp es raudzītos, viz sensenās, mūžīgās krāsas, šiszemes krāsas. Pēc tās dienas es nekad vairs neesmu redzējis baismīgo pekles sarkano krāsu. Taču ēnas ir tepat blakus, tās atgriežas atkal un atkal, šīs ēnas drūzmējas man apkārt, grib mani noķert – vai tiešām šīs ēnas no manas dzīves nekad nepazudis?

Varbūt, mana vajātā dvēsele! Varbūt es būšu ticis vaļā no savas nastas uz mūžīgiem laikiem, jo esmu to visu uzrakstījis. Mans stāsts ir pabeigts, neiesietu lapu kaudze, es pārmetu tai krustu. Kāds man vairs sakars ar visu notikušo? Es to nobīdu malā, it kā to būtu piedzīvojis vai izdomājis kāds cits, arī uzrakstījis kāds cits, nevis es.

Tomēr bija vēl kāds iemesls, kāpēc es pierakstīju visu, ko gribēju aizmirst, bet nespēju aizmirst.

Zolgrūbs īsi pirms nāves iznīcināja aprakstītu pergamenta lapu, viņš to izdarīja tāpēc, lai nežēlīgajam maldam par upuri nekrīstu vēl kāds. Bet vai gan var skaidri zināt, ka tas bija vienīgais tāds pergaments? Vai tad nepastāv iespēja, ka kādā aizmirstā pasaules kaktā guļ otrs Florences ērgelniēka vēstījums – nodzeltējis, noputējis, pa daļai satrūdējis, žurku apgrauts, iejaukts nevienam nevajadzīgu mantu jūklī krāmu tirgotāja veikaliņā vai paslēpts starp citiem foliantiem kādā vecā bibliotēkā, vai arī starp paklājiem, turku zobeniem un Korāna vākiem kādā bazārā Erzindžanā vai Diārbekirā, vai Džaipūrā – tā tas tur guļ, izslāpis pēc jauniem upuriem, un tikai gaida izdevīgu mirkli.

Mēs visi esam tēli, kas nav padevušies pēc dižā radītāja gribas. Mēs nesam sevī briesmīgu ienaidnieku, paši nemaz to nenojauzdami. Viņš neliek sevī manīt, viņš snauž, viņš šķietās miris. Taču lai sargās tas, kas viņu redzēs nomodā! Kaut cilvēka acij vairs nenāktos skatīt pekles sarkano krāsu, ko redzēju es, jā, Dievs, palīdzi man, es to redzēju...

Un tāpēc es visu to uzrakstīju. Man priekšā guļ aprakstītu lapu kaudze, manam stāstam nav pat īsta sākuma, es zinu.

Kā tas sākās? Es sēdēju pie rakstāmgalda, zobos mahorkas pīpe, un šķirstīju grāmatu. Tad atnāca doktors Gorskis.

Doktors Eduards fon Gorskis. Savas dzīves laikā viņš bija maz pazīstams ārpus šaurā profesionāļu loka. Vienīgi nāve viņam atnesa pasaules slavu. Bosnijā viņu pieveica infekcijas slimība, kuru viņš bija izvēlējis par īpašu pētījumu objektu.

Vēl šodien redzu viņu acu priekšā: mazliet kroplīgs, slikti skuvies, ļoti nevērīgi ģērbies, šūtā kaklasaite sagriezies šķība. Viņš stāvēja, pirkstiem aizspiedis degunu.

«Jau atkal tā jūsu nolādētā pīpe!» doktors sāka labsirdīgi bārties. «Vai tad bez tās jūs nemaz vairs dzīvot nevarat? Kādi drausmīgi, biezi dūmi! Pat uz ielas var saost.»

«Tā ir svešzemju staciju smarža. Man tā ir ļoti tikama,» es atbildēju un piecēlos kājās, lai sasveicinātos.

«Lai velns to parauj!» viņš norūca. «Kur ir jūsu vijole? Jūs spēlēsiet pie Eigena Bišofa, man ir uzdots paņemt jūs līdzi.»

Izbrīnījies es paskatījos viņā.

«Vai tad jūs neesat lasījis šodienas avīzi?» es pajautāju.

«Ak tā, jūs arī jau zināt?» viņš iesaucās. «Visa pasaule, šķiet, jau to zina, vienīgi pašam Eigenam Bišofam nav ne jausmas. Slikti. Es domāju, ka šo ļauno vēsti viņam grib noklusēt. Un vēl tie konflikti ar teātra vadību, un, pirms tie nav atrisināti, labāk viņam neko neteikt. Tiešām, jums būtu vajadzējis redzēt Dinu – viņa ir īsts sargeņģelis. Nāciet līdzi, baron! Es domāju, ka maza izklaide šodien novērsīs viņu no drūmām domām un nāks tikai par labu.»

Es dedzīgi ilgojos satikt Dinu. Tomēr biju ļoti piesardzīgs. Izlikos, ka nevaru izšķirties, ka man vēl jāpadomā.

«Mazliet kamerģēģikas,» doktors Gorskis pūlējās mani pierunāt. «Lejā, ormaņa pajūgā, ir čells. Varbūt Brāmsa klavieru trio, ja jums nav iebildumu?»

Mēģinādams mani uzmundrināt, viņš klusi nosvilpoja pirmās H mažora skerco taktis.

2.

Istaba, kurā mēs muzicējām, atradās villas beletāžā, un logi izgāja uz dārzu. Kad pacēlu galvu no nošu lapas, mans skatiens sniedzās līdz pat zaļi krāsotajām paviļjona durvīm – tur Eigens Bišofs mēdza ieslēgties katrreiz, kad viņam atsūtīja jaunās lomas manuskriptu. Tur viņš iestudēja kustības un mācījās tekstu, un daždien aizkavējās garas stundas, vēl vēlā vakarā izgaismotajos logos varēja vērot viņa siluetu, kas divaini kustējās un žestikulēja – droši vien to prasīja viņa loma.

Dārza grantētos celiņus apspīdēja spoža saule. Zālajā starp fuk-siju un ģeorgīņu dobēm tupuļoja vecais, kurlais villas dārznieks un cirpa zālīti, bez apstājas atkārtodams vienu un to pašu labās rokas kustību, no kuras man nogura acis. Kaimiņdārzā trokšņoja bērni, peldinādami buru kuģīšus un laizdami gaisa pūķus, uz sola pēcpus-dienas saulē sēdēja veca dāma un no maisiņa meta maizes drupačas zvirbuļiem. Tālumā pa pļavas ceļu lēnā solī uz meža pusi kustējās svētdienas pastaigā izgājuši vai zaļumos izbraukuši ļaudis ar saules-sargiem un bērnu ratiņiem.

Ap četriem pēcpusdienā mēs bijām sākuši muzicēt, bijām jau no-spēlējuši divas Bēthovena sonātes vijolei un klavierēm un Šūberta trio. Pēc tējas dzeršanas beidzot bija pienākusi kārtā H mažora trio. Šis gabals ir burvīgs, it īpaši pirmā daļa ar tās svinīgajām gaviļēm. Un tāpēc es noskaitos, kad pie durvīm kāds pieklauvēja, tiklīdz mēs bi-jām sākuši spēli. Eigens Bišofs savā skanīgajā, varenajā balsī nodār-dināja: «Ienāciet!», un istabā iespraucās jauns cilvēks, kura seja man tūlīt šķita pazīstama, tikai nekādi nevarēju atcerēties, kur un kādos apstākļos esmu viņu jau saticis. Viņš aizvēra durvis, saceldams krietnu troksni, kaut gan acīm redzami ļoti centās mūs netraucēt. Viņš bija liela auguma, gaišmatis, platiem pleciem, gandrīz vai četr-stūrainu, lempīgu galvu, jau no pirmā mirkļa viņš man nepatika, di-vainā kārtā viņš man atgādināja vali.

Dina pacēla galvu no klavierēm un uzmeta vēlinajam viesim pa-viršu skatienu, man par prieku vien nevērīgi pamāja un turpināja spē-lēt, taču viņas laulātais draugs klusi piecēlās no divāna, lai sasveici-nātos ar svešinieku. Pāri nošu lapas malai redzēju abus sačukstamies, un tad valis tikko manāmi vaicājoši pameta ar galvu uz manu pusi – Kas tas par cilvēku? Kā viņš te gadījies? –, es secināju, ka svešais ir tuvs Bišofu ģimenes draugs, ja jau var atļauties tik brīvi uzvesties.

Kad bijām beiguši pirmo daļu, Eigens Bišofs mani iepazīsti-nāja ar svešinieku.

«Inženieris Valdemārs Zolgrūbs, sievasbrāļa kolēģis, – barons fon Jošs. Viņš bija tik laipns un piekrita aizstāt Fēlikšu.»

Fēlikss, Dinas jaunākais brālis, izdzirdis pieminam savu vārdu, pamāja ar balti nosaitēto kreiso roku. Viņš bija apdedzinājies labora-torijā un tāpēc nevarēja spēlēt vijoli. Lai kaut nedaudz būtu noderīgs, viņš pāršķīra nošu lapas.

Aiz čella parādījās arī doktors Gorskis, laipni smaidošs rūķis, taču inženieris steidzīgi padeva viņam roku un nākamajā mirkli jau atra-dās blakus Dinai Bišofai. Kamēr viņš stāvēja, nolieces pār Dinas roku – viņš to paturēja krietni ilgāk nekā nepieciešams, bija gluži vai neērti skatīties, – kamēr viņš tā stāvēja un neatlaidīgi mēģināja sie-vieti par kaut ko pārliecināt, es pamanīju, ka viņš nebūt nav tik jauns, kā man sākumā šķita. Blondie, īsi apgriezti mati deniņos bija viegli sirmi, viņam varēja būt tuvu pie četrdesmit, kaut arī viņš uzvedās kā divdesmit gadus vecs jauneklis.

Beidzot viņš izlēma atbrīvot Dinas roku un nāca pie manis.

«Šķiet, mēs jau esam pazīstami, virtuozs kungs.»

«Barons Jošs – tā mani sauc,» es teicu ļoti mierīgi un ļoti pie-klājīgi.

Valis pamanīja aizrādījumu un atvainojās. Manu vārdu, kā jau tas iepazīstoties mēdzot gadīties, viņš neesot īsti saklausījis. Viņam bija paradums runājot vārdus sviestīn izsviest no mutes, kā dzīvs man acu priekšā nostājās viņa pirmtēls valis – ūdensstrūkla šaujas gaisā no sprauslas.

«Jūs gan mani atceraties, vai ne?» viņš jautāja.

«Nē, man patiešām ļoti žēl.»

«Ja nemaldos, mēs pirms piecām nedēļām...»

«Domāju, ka jūs maldāties,» es teicu. «Pirms piecām nedēļām es biju ceļojumā.»

«Tieši tā, Norvēģijā. Un braucienā no Kristiānijas uz Bergenu mēs četras stundas sēdējām viens otram pretī. Vai nav tiesa?»

Valis ar karotīti maisa tēju, tasi Dina tikko nolikusi viņam priekšā. Dina ir dzirdējusi inženiera pēdējos vārdus, viņa ar interesi mūs nopēta un saka:

«Ā, kungi jau ir pazīstami.»

Valis klusi un priecīgi iesmejas un, pievērsies Dinai, saka:

«Laikam gan, taču toreiz braucienā pāri Hardangerfjordam barons bija tikpat nerunīgs kā šodien.»

«Ļoti iespējams,» es atbildu. «Tāds nu es esmu, ceļojumos reti meklēju jaunu pazišanos.» Ar šiem vārdiem saruna, manuprāt, ir galā.

Taču valis domā citādi. Eigens Bišofs izsaka kādu piezīmi par apbrīnojamo spēju atcerēties cilvēku sejas, ko inženieris kārtējo reizi esot pierādījis. Eigens Bišofs vienmēr ir gatavs saviem draugiem piedejot visus iespējamus talantus un brīnišķīgas rakstura īpašības.

«Ak, ko nu!» atmet inženieris un turpina dzert tēju. «Šajā gadījumā tas nebija nekas īpašs. Kaut gan barona kungam ir ļoti parasta seja, tādu ir tūkstošiem – jūs taču man piedosiet, baron? Tiešām savādi, ka jūs tik ļoti līdzināties veselam pulkam citu ļaužu. Taču jūsu angļu pīpe gan izskatās spilgta un neatkārtojama; pēc tās es jūs tūdaļ pazinu.»

Es nodomāju, ka viņa jociņi ir diezgan garlaicīgi un viņš pārlietu daudz laika velta manai personai. No tiesas nesaprotu, kāpēc man tāds gods.

«Nu stāsti taču beidzot, Eigen, veco zēn!» valis skaļi un nekautrīgi iesaucas. «Kā es lasīju, Berlīnē tev esot bijuši lieli panākumi, visas avīzes bija pilnas pierakstītas. Un cik tālu tu esi ticis ar karali Ričardu? Iet uz priekšu?»

«Vai neturpināsim muzicēt?» es ierosinu.

Valis pārspilēti satrūkstas un ar plašu žestu atvainojas.

«Jūs vēl neesat beiguši? Ak, es tūkstoškārt lūdzu piedošanu. Nudien, es domāju – es esmu galīgi nemuzikāls.»

«Nav iespējams to nepamanīt,» es saku un veltu viņam vislaipnāko smaidu.

Viņš izliekas piezīmi nedzirdējis. Apsēžas, izstiepj kājas, paņem no galda pāris fotogrāfiju un ilgi pēta vienu, kurā attēlots Eigens Bišofs kāda Šekspīra karaļa kostīmā.

Es sāku skaņot vijoli.

«Mēs tikai izbrīvējam nelielu starpbrīdi starp pirmo un otro daļu – jums par godu, inženiera kungs,» saka doktors Gorskis, bet es sev aiz muguras saklausu Dinas čukstus:

«Kāpēc jūs esat tik nelaipts pret Zolgrūbu?»

Šajā mirklī es laikam tumši pietviku, es sarkstu vienmēr, kad viņa ar mani runā. Es pagriežu galvu un ieraugu īpatnējo sejas ovālu un tumšās acis, kas izbrīnā jautājoši veras manī. Un es mēģinu rast atbildi, gribu, lai viņa saprastu manu nepatiku, gribu paskaidrot, ka man ir aizspriedumi pret ļautiņiem, kas nelaikā ar troksni iebrūk istabā.

Ir jau tiesa, viņi tur nav vainīgi, var jau būt, ka viņi ir vislabākie cilvēki un es daru viņiem pāri, es atzīstu. Nelaimīga iedaba liek viņiem vienmēr ierasties tieši tajā brīdī, kad viņi traucē. Es piekrītu, no visas tiesas, bet – es nespēju apslāpēt nepatiku, man tas vienkārši neizdodas, tāds nu es esmu.

Nē! Kuru es tagad gribu piekrāpt? Tas viss nav taisnība. Tā ir greisirdība, nožēlojama greisirdība, nodotas mīlestības sāpes. Ieraudzījis Dinu, es pārvēršos viņu sargājošā ķēdes sunī. Ikviens, kas viņai tuvojas, kļūst man par nāvīgu ienaidnieku.

Gribu, lai man vienam pieder katrs viņas acu skatiens, katrs pār viņas lūpām nācis vārds. Kāpēc es nespēju no viņas tikt vaļā, kāpēc es nespēju piecelties un pielikt punktu uz visiem laikiem! Tas manī sāp un gruzd.

Klusumu! Doktors Gorskis dod zīmi. Viņš divreiz uzsit ar lociņu pa nošu pulti, un mēs sākam otro daļu.